

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/385737603>

AYVALIK TÜRK OCAĞI'NIN KÜLTÜREL BİRLİĞİ TESİS ETME SÜRECİNDE ÜSTLENDİĞİ ÖNCÜ ROL (1923-1931) □

Chapter · January 2023

CITATIONS

0

READS

98

1 author:

Şeniz Anbarlı Bozatay

Balıkesir University

33 PUBLICATIONS 63 CITATIONS

SEE PROFILE

Kitap: Cumhuriyetin 100.Yılında Balıkesir Armağanı (2023) Ed. Kenan Ziya Taş, Merve Üner, Ezgi Aydoğmuş, Kriter Yay. 115-138.

AYVALIK TÜRK OCAğI'NIN KÜLTÜREL BİRLİğİ TESİS ETME SÜRECİNDE ÜSTLENDİğİ ÖNCÜ ROL (1923-1931)*

Prof.Dr. Şeniz ANBARLI BOZATAY¹

Burak YAVAŞAN²

“ Türk Ocağı, Türk'ün has ocağı, varlık ve birlik ocağı, yüksek alevlerle tütsün, muhitine nurlar saçsın; yaşasın ve yaşatsın. Türk Ocağı, Türklük güneşinin ocağıdır. Asırlarca bunu söndürmek için çalıştılar. Bu ocak hepimizi aydınlattı ”.

11 Ekim 1924

Atatürk.

GİRİŞ

1912 yılında kurulan Türk Ocakları, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma sürecinde imparatorluğu kurtarma girişimlerinden biri olan Türkçülüğün örgütlenmesine damgasını vurmuştur. Özellikle Milli Mücadele sonrasında Türk Ocakları, ülke sathında şubeler açarak yeniden kurumsallaşma yoluna gitmiştir. 1923 yılı itibarıyla Türk Ocaklarının ikinci dönemi başlamış ve feshedildiği tarih olan 1931'e kadar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Türk Ocakları, 1912'den itibaren sancılı tüm dönemlerde, hem tüm yurttan teşkilatlanmayı başarmış hem de bu zorlu süreçlerde bizzat aktif rol ve sorumluluk alarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında çok önemli katkılar sağlamıştır. Ocakların bu süreçte halka yönelik faaliyetlerinin de devam ettiği dikkate alındığında, Ocakların çok etkin çalıştığı ve halk üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu ocaklardan biri de şüphesiz Ayvalık Türk Ocağıdır.

Kurulan Ocaklar içinde müstesna bir yere sahip olan Ayvalık Türk Ocağı, Cumhuriyet değerlerinin topluma ulaştırılması ve aktarılmasında önemli görevleri yerine getirerek, öncü bir rol üstlenmiştir. Bahse konu öncü rol, Cumhuriyetin temel amaçları ve dayanakları

---

* Bu bölüm, Prof.Dr. Şeniz Anbarlı Bozatay akademik danışmanlığında Burak Yavaşan tarafından hazırlanan “Türkçülük Düşüncesinin İnşa Sürecinde Türk Ocaklarının Rolü” adlı Yüksek Lisans tezinden ve aynı yazarların “Ayvalık ve Balıkesir Türk Ocaklarının Faaliyetleri (1923-1931)”, (Geçmişten Günümüze Balıkesir'in Kültürel Mirası Uluslararası Sempozyumu (02-04 Aralık 2022) adlı tebliğinden; geliştirilerek üretilmiştir.

¹ Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

² Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Uzmanı.

arasında yer alan kültürel birliğin tesis edilmesi bakımından oldukça değerlidir. Çalışmada, ilk olarak Türk Ocaklarının kuruluş süreci, örgütlenmesi, faaliyetleri, amaçları, siyaset ile ilişkilerine, daha sonra Ayvalık Türk Ocağının, kültürel birliği tesis etmede yüklediği misyon çerçevesinde gerçekleştirdiği faaliyetlere yer verilerek değerlendirmeler yapılmıştır.

1. Türk Ocaklarının Kuruluşu

Türk Ocağı'nın kendisinden önceki milliyetçi derneklerden farkı; pedagojik bir bakış açısını benimsemesi ve Türkler arasında bilginin yaygınlaştırması amacına hizmet etmesidir. Derneğin oluşumunda büyük rol oynayan Tıbbiye öğrencileri, Türklerin kendi okullarında dahi imparatorlukta yaşayan diğer milletlere nazaran geç kalmışlığının sıkıntısını yaşamışlardır. Bu sıkıntıyı yaşayan öğrenciler, "Türklerin siyasî biçimdeki egemenlik anlayışından, tarım, ticaret ve sanayi temelli bir egemenlik anlayışına geçmesinin gerekliliğini" savunmuşlardır³.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde Türklerin "kültürel, sosyal ve ekonomik düzeylerinin siyasete müdahil olmadan yükseltilmesine katkıda bulunabilecek büyük ve ciddi bir milliyetçi dernek kurulması" düşüncesi ilk kez İstanbul'da Fransızca olarak çıkarılan Jeune Turc (Genç Türk) adındaki bir gazetede ifade edilmiştir. Bu gazeteden daha ziyade Celâl Nuri İleri'nin kaleme aldığı yazılarında dile getirilmiştir⁴. Bu gazetede dile getirilen "siyasete müdahil olmama" ilkesinin, daha sonra kurulacak olan Türk Ocaklarının Kuruluş Nizamnamesinde bizzat yer almış olması, bu gazetenin ve Celâl Nuri İleri'nin Ocaklara yol göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu yazılarda Celâl Nuri, memlekette okulsuzluğun yol açtığı zararlardan bahsetmiş, Donanma Cemiyeti gibi ilmi ve bilgiyi yaymak ve okullar açmak amacıyla bir derneğin kurulması gerekliliğini dile getirmiştir. Bu yazıları Tıbbiyeli aydınlar ve heyecanlı gençler çok elverişli bulmuş ve hemen girişimde bulunmuşlardır. O dönemde 360 civarında öğrencisi bulunan Tıbbiye'nin Türk olmayan unsurları bu girişime dâhil olmamış ve birtakım kozmopolitlerin de ayrılmasından sonra 228 Tıbbiye öğrencisi anlaşmışlardır⁵.

Askeri Tıbbiye'de öğrenim gören Türk öğrenciler arasında sağlanan birlik ve beraberliğin tüm yükseköğrenim gören gençleri de kapsamı maksadıyla küçük çaplı bir birlik hareketi başlatılmıştır. Okul yönetimi, bu akım ve hareketleri öğrendiğinde Türk öğrencilerin toplanıp birlik olmalarını engelleyebilmek amacıyla tüm tedbirleri almıştır. Fakat tüm bu tedbirlere rağmen Askeri Tıbbiye'de doğan fikirler sivil okullarda da yankı uyandırmaya başlamıştır. Tıbbiyelilerin başlattığı bu hareket doğrultusunda hareketin savunucuları Karaca Ahmet Mezarlığında devamlı olarak toplanmaktaydı. Bu toplantılarda çeşitli fikirler ortaya atılıyor ve tartışmalar gerçekleşiyordu. Askeri Tıbbiye'de olgunlaşan bu ülkü hakkında öğrenciler birtakım kişilerden fikir alma yoluna gitmişlerdir. Birçok şair, ilim

---

³ François Georgeon, *Osmanlı-Türk Modernleşmesi 1900-1930*, (Çev: Ali Berktaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006, s.30.

⁴ Kenan Akyüz, "Türk Ocakları", *Belleten Dergisi*, c. 50-S. 196, (1986), s. 201.

⁵ Hüseyin Namık Orkun, *Türkçülüğün Tarihi*, Kömen Yayınları, Ankara 1977, s.99.

insanı, yazar, politikacılar ve tanınmış askerlerin görüşlerini alırken milli fikirlerin yayılmasını sağlayacak ve bu fikirleri yayınlayabilecek bir dernek çevresinde toplanma konusundaki görüş ve önerilerini de alıyorlardı. Görüşleri istenen bu ünlü kimselerden çok az bir kısmı yardımda bulunmayı ve harekete katılmayı vadediyorlardı. Bu kimselerin büyük bir kısmı ise tereddüt ediyor veya bu fikirlere karşıt bir tavırda bulunuyorlardı. Öğrenciler, çok büyük bir destek bulamasalar da çalışmalarını sürdürüyor, hatta daha büyük bir umutla yüksekokullarda teşkilatlanmanın güçlendirilmesi için çaba sarf ediyorlardı. Büyük uğraşlar neticesinde nihayet cemiyetin kurulması için bir tüzük hazırlanmıştır⁶. Bahsi geçen görüşleri benimseyen İstanbul Tıp Fakültesi öğrencileri, bu düşüncelerini gerçekleştirme konusunda kendilerine yardımcı olabileceğini düşündükleri birtakım aydınlara başvurmuşlardır. Aralarından seçmiş oldukları müteşebbis heyet, 190 Tıbbiyeli adına 11 Mayıs 1911 tarihli, aşağıda yer alan mektubu bahsi geçen aydınlara göndermişlerdir⁷:

“Efendimiz,

Türk ırkının maarif mekteplerine hizmet ederek, içtimai geleceğini temin emeliyle toplanmış 190 Askeri Tıbbiyeli namına zat-ı âlilerinize müracaat ediyoruz.

Maksadımız, arz edeceğimiz şeylere dair hâkimane ve edibane fikirlerinizi öğrenmektir.

Türk kavmi, hayat-ı inkıraz yaşamaktadır. Buna seleflerimiz gibi lâkayt kalamayız. Hayat ebedî bir mücadeledir ve bu mücadelede muvaffakiyetin en büyük şartı, maarif ve mekteplerin galebesidir.

Bizler; tekamül kanununa riayet fikrinde ısrarlı, ziraat, ticaret ve sanayi ile kazanılmış bir içtimâî hakimiyeti, kuru bir siyasî hakimiyete tercih etmekteyiz.

Nesl-i müstakbel temiz olsun; miskinliği günah, faaliyeti ibadet bilsin. Müteşebbis, kuvvetli ve servet sahibi olsun.

Böyle bir cemiyetin temel taşlarını yüksek mekteplere devam eden Türk gencinin maddî-manevî fedakârlıklarıyla atacağız.

Bu babdaki hâkimane ve edibane görüşlerinizi öğrenmek istediğimizi bildirir; ilmî ve fîlî iş birliğinde bulunmalarını ısrarla temenni eyleriz;

Efendimiz

190 Tıbbiyeli Türk Evlâdı”.

Doktor Fuat Sâbit’in teklifiyle, kurulacak olan cemiyetin adının “*Türk Ocağı*” olarak belirlenmesi uygun görülmüştür. Bu aşamanın ardından bir çalışma programı hazırlığı sonrasında Türk Ocağı Nizamnamesi hakkında görüşmeler yapılmıştır. Yusuf Akçura, 3 Temmuz 1911’de gerçekleştirilen toplantının, Türk Ocağı’nın fiili kuruluş tarihi⁸ olduğunu açıklasa da Ocağın resmi kuruluş tarihi 12 Mart 1912’dir. Resmi kuruluşa kadar yönetim merkezi birkaç defa değişmiş ve birçok toplantı da gerçekleştirilmiştir. Bu toplantılarda en

⁶ Türk Kültür ve Medeniyeti Araştırma Gurubu, “Türk Ocağı”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi: Dün/Bugün/Yarın*, S. 3, (Mayıs 1985), s. 21.

⁷Akyüz, a.g.m., s. 201-202; 190 Askeri Tıbbiyelinin Mektubu, (11.08.2022), <https://www.turkocaklari.org.tr/icerik/11/190-askeri-tibbiyelinin-mektubu>.

⁸Hüseyin Tuncer-Yücel Hacaloğlu-Ragıp Memişoğlu, *Türk Ocakları Tarihi (Açıklamalı Kronoloji)*, C. I, Türk Yurdu Yayınları, Ankara 1998, s. 9.

çok tartışmaya sebebiyet veren konu, Türk Ocağı'nın amaçları doğrultusunda ne gibi faaliyetlere girişileceği üzerine olmuştur. Türk Ocağı kulüpleri mi açmalı yoksa birtakım kitap, dergi yayımlamak ve okullar açmakla mı yetinmeli soruları üzerine tartışılmıştır. Tıbbiye öğrencileri, kulüpleri açıldığında Ocağın siyasete bulaşmasından korktukları için kulüpleri açılmasına net bir şekilde karşı çıkmışlardır⁹.

Tablo 1. Türk Ocağı Kurucuları¹⁰

Şâir Mehmed Emin Bey
Ahmed Ferid Bey
Ağaoğlu Ahmed Bey
Doktor Fuat Sâbit Bey

Tablo 2. Türk Ocağı Geçici İdare Heyeti¹¹

Reis:	Mehmed Emin Bey
İkinci Reis:	Yusuf Akçura
Kâtip:	Mehmed Ali Tevfik Bey
Veznedar:	Doktor Fuat Sâbit Bey

Geçici İdare Heyeti belirlendikten sonra kuruluş hazırlıklarına başlayan ve maddî yardımları kabul eden Ocağa ilk önemli yardımı 50 altın bağışlayarak Hüseyin Cahid Yalçın yapmıştır¹². Ülkedeki tanınan önemli isimler de Ocağa manevi desteklerinin yanında maddi olarak da destekte bulunmuşlardır. İTC'ye mensup olan Talât Paşa, Cemal Paşa ve Enver Paşa da para yardımında bulunmuştur. Türk Ocağı, ilk toplantılarını Akbıyık'ta Yusuf Akçura'nın Türk Yurdu Dergisinin idarehanesinde yapmıştır. Ocak, o sırada Türklükle ilgili yayınlar yapan Türk Yurdu Dergisi'ne büyük destekte bulunmuştur. Türk Yurdu Dergisi kısa bir zaman sonra, hızlı bir şekilde büyüyen Türk Ocağı'nın yayın organı olarak yayın hayatını sürdürmüştür¹³.

2. Türk Ocaklarının Örgütlenmesi

Hamdullah Suphi'nin başkan seçilmesinden sonra Türk Ocağı daha etkin çalışmaya başlamış ve yurdun çeşitli yerlerinde yeni şubeler açmıştır. Özellikle İstanbul Türk Ocağı, gençlerin düşünsel ve edebî bakımdan gelişmesine millî bir yön vererek o dönemin en önemli

⁹ Yusuf Akçura, *Türkçülüğün Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2019, s. 254-255.

¹⁰ Yusuf Akçura, *Yeni Türk Devletinin Öncüleri-1928 Yılı Yazıları-*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981, s.198.

¹¹ Yusuf Akçura, *a.g.e.*, s. 198.

¹² Akyüz, *a.g.m.*, s. 202.

¹³ Orkun, *a.g.e.*, s. 102-103.

merkezlerinden biri olarak öne çıkmıştır¹⁴. Hamdullah Suphi'nin başkan olmasının ardından hızla gelişen Türk Ocağı'nın 1918 yılına geldiğinde üye sayısı 2743'e ulaşırken, İstanbul dışında açtığı şube sayısı da 25'e ulaşmıştır. İstanbul Türk Ocağı, gerçekleştirdiği konferans, konser, serbest dersler gibi etkinliklerinin yanında kurduğu kitaplık ile birlikte bir millî kültür merkezi gibi çalışmıştır. Ayrıca birçok öğrenciye burs imkânı sağlarken Türkistan'dan gelen birtakım önemli kişilerin ve heyetlerin uğradığı önemli bir konuma ulaşmıştır. Türk Ocağı, etkin bir şekilde çalıştığı bu dönemde iktidar olan İttihat Terakki Fırkası ile ilişkileri iyi bir şekilde yürütmüş olsa da günlük siyasete bulaşmadan özerk yapısını koruyarak çalışmalarını sürdürmüştür¹⁵.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle ayrıldığına belgesi olan Mondros Mütarekesi imzalandıktan sonra, millî varlığın tehlike altında olduğunu gören Ocak üyeleri, mütareke döneminde işgal güçlerine karşı mücadele sırasında önemli görevler üstlenmişlerdir. Bilhassa İzmir'in işgal edilmesinden sonra İstanbul'da düzenlenen Fatih ve Sultanahmet mitinglerinin gerçekleştirilmesine öncülük eden Türk Ocaklarının Halide Edip, Hamdullah Suphi, Mehmet Emin ve Hüseyin Ragıp gibi üyeleri, bu mitinglerde milleti mücadele etmeye sevk eden konuşmaları gerçekleştirmişlerdir¹⁶. 23 Mayıs 1919 tarihinde Sultanahmet'te yapılan mitingde, Millî Şair Mehmet Emin, İstanbul basınına temsilen Fahrettin Hayri Bey, Selim Sırrı Tarcan, Dr. Sâbit Bey ve Halide Edip Hanım konuşma yapmışlardır. Halide Edip, kürsüye gelmiş ve kalabalığa şu şekilde seslenmiştir¹⁷:

"Dâvâmızı ilân ediyorum. Bu dâvâmız da Türkiye'nin hak ve istiklâlidir. Türkler, Türkiye'nin ebedî hakkına asla dokundurmayacaklar, yarın Hakk'ın mahkeme-i kübrâsı önünde zâlimlerin hepsi mahkemeye çekilecek, onlara bizim kanlarımızı döktürdünüz diyecekler... İşte kardeşlerim, işte evlâtlarım, dâvâmanızdan kaçmayınız. O gün size hak verecekler, bugün iki dostunuz vardır. Birisi, kalbi mâbetleri bizimle bir olan Müslüman dünyası, birisi zâlimleri yakasından sürükleyecek hak sahibi büyük milletlerdir. Kardeşlerim! Evlatlarım! Osmanlı toprağında böyle muazzam, böyle tarihî bir gün belki bir daha idrak etmeyeceğiz. Evlatlarım, öyle bir gün olur da bir daha toplanamazsak, içimizde ölenler olursa, Türkün istiklâl bayrağı ile mezarı üzerine geliniz".

İşgalleri protesto etmek amacıyla düzenlenen Sultanahmet mitinglerinde, birbirinden farklı düşünen, farklı giyinen ve birçok yönden ayrılan yüzbinlerce insan, Türklük bilinciyle ve düşman kuvvetlerinin tehditlerine rağmen miting alanında toplanmış ve hep bir ağızdan, gür bir sesle işgali reddetmiş ve bağımsızlıklarını istediklerini haykırmışlardır.

1912 yılında Türk Ocakları'nın 776. üyesi olarak Hamdullah Suphi kaydolarken 1917 yılında Ocağın 2320. üyesi olarak 3. Kolordu Kumandanı Miralay İsmet İnâl (İnönü) kaydolmuştur. Bu iki tarih arasındaki üye sayılarına bakıldığında üye sayısındaki hızlı artış ortaya çıkmaktadır. 1928 yılına gelindiğinde ise bu sayı 30.000'i bulmuştur. Ocakların şube sayısında yeterli bilgi olmamakla birlikte, 1923 yılından sonra daha net bilgiler yer

¹⁴ İlhan Darendelioğlu, *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri*, Toker Yayınları, İstanbul 1977, s. 49.

¹⁵ İsmail Acar, "1912'den 2012'ye Türk Ocakları Tarihi-Çalışmaları-Görüşleri", *Türk Yurdu*, c. 101-S. 295, (Mart 2012), s. 101.

¹⁶ Yusuf Sarımay, "Türk Ocaklarının Kuruluşu ve İlk Dönem Faaliyetleri", *Türk Yurdu Dergisi*, S. 416, (2022), s. 19.

¹⁷ Şefika Kurnaz, "Millî Mücadele'de Türk Kadını", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. 12-S. 34, (1996), s. 260.

almaktadır. Bu tarih itibarıyla, üye sayılarındaki hızlı artış şube sayılarına da yansımıştır. Bu şubeler, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde açılmıştır. Şube sayısı 1923 yılında 37, 1924 yılında 72, 1925 yılında 135 ve 1928 yılında ise 260 olarak kaydedilmiştir. Bunlar arasında en etkin çalışan şubeler ise İstanbul, İzmir, Adana ve Ankara'da bulunan şubeler olmuştur¹⁸. Ocakların şube ve üye sayılarına bakıldığında, İkinci Meşrutiyet döneminin karışık siyasal iklimine rağmen hızlı bir örgütlenme söz konusu iken Cumhuriyet döneminde bu örgütlenme sürecinin daha da hızlandığı görülmektedir. Cumhuriyet döneminde CHF'nin Türk Ocaklarına olan ilgisiyle birlikte, Ocaklar maddi ve manevi anlamda bulunduğu destekler sayesinde daha etkin çalışma imkânı bulmuştur. Ocakların bu gelişiminde bir diğer etkili unsur ise Mustafa Kemâl Atatürk'ün Ocaklara yoğun ilgi göstermesi, yurdun çeşitli şubelerine ziyaretler gerçekleştirmesi olmuştur.

1925 yılından sonra, Türk Ocaklarının misyonunu tamamladığına yönelik tartışmalar yapılırken devlet ve CHF ise Ocaklara desteğini sürdürmüştür. Böylelikle Ocaklar, bu süreçte yaygınlaşmaya devam ederken mal varlıkları da edinme imkânı bulmuşlardır. 1926 yılında kendine ait binası olan şubelerin sayısı 97'yi bulmuştur¹⁹. Ayrıca bu dönemde, Türk Ocağı Genel Merkezi'ne ait olmak üzere büyük bir bina yapılmasına karar verilmiştir. Mimar Ârif Hikmet Koyunoğlu tarafından yapılan binanın temeli, 21 Mart 1927 tarihinde, Mustafa Kemâl Atatürk adına, Başbakan İsmet İnönü tarafından atılmıştır. Üç yıl süren inşaatın ardından, Genel Başkan Hamdullah Suphi'nin nutkuyla 23 Nisan 1930 tarihinde Türk Ocakları merkez binası olmak üzere açılmıştır²⁰.

3. Türk Ocaklarının Yürüttüğü Faaliyetler

Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Mehmet Emin Yurdakul, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Ömer Seyfettin, Necip Asım Yazıksız, Ali Canip Yöntem, Hüseyinzade Ali Turan, Mehmet Fuat Köprülü gibi dönemin önemli bilgin, düşünür ve aydınları, Türk Ocakları bünyesinde bir araya gelerek canlı bir düşünce ortamını oluşturmayı sağlamışlardır. Bu aydınların düzenlediği konferans, serbest ders gibi etkinlikler ile Türk Ocakları, genç neslin eğitildiği, millî bilinç kazandığı bir mektep konumuna gelmiş ve âdeta bir halk üniversitesi hüviyetine bürünerek millete yol göstermeye gayret etmiştir. Yürütülen bu etkinliklerde, büyük oranda Türklüğe ait meseleler ele alınmış ve bu durum millî bilincin oluşturulmasında etkili olmuştur. Ocak etrafında bir araya gelen bu aydınlar, Ocağın siyaset dışı kalma ilkesine uygun hareket etmiş ve Türkçülüğün kuramını kurmaya yönelik çalışmışlardır. Bu sayede Türkçülük; siyasî, sosyal, iktisadi ve kültürel hayata bir bakış getirerek dönemin etkili ve belirleyici bir düşünce akımı olabilmiştir²¹.

Türk Ocaklarının 1925 yılı faaliyetleri şu şekilde özetlenebilir²²:

---

¹⁸ Akyüz, *a.g.m.*, s. 203.

¹⁹ İsmail Acar, *Türk Ocakları*, Türk Ocakları Balıkesir Şubesi Yayınları, Balıkesir 2004, s. 67.

²⁰ Akyüz, *a.g.m.*, s. 206.

²¹ Sarıay, *a.g.m.*, s. 18.

²² Tuncer-Hacaloğlu-Memişoğlu, *a.g.e.*, s. 135-172.

- Ankara Türk Ocağı, sıtma ile mücadeleye yönelik sağlık çalışmalarında bulunmuştur.
- Samsun Türk Ocağı, iki konferans vermiş, bir kütüphane açmış ve gece dersleri açma girişiminde bulunmuştur.
- Ayvalık Türk Ocağı, gece derslerini sürdürürken çocuk sağlığı konusunda kadınlara özel olarak konferanslar vermiştir. Ayrıca öğrenimlerini tamamlayamayan gençlerin sağlık, ekonomi gibi çeşitli konularda öğrenimini tamamlayabilmesi için üç adet halk dershanesi açmıştır. Buna ek olarak “Öksüzler Yurdu” açmıştır.
- Elmalı Türk Ocağı, üç sınıflı çıraklık okulu açmış, gece dersleri vermiş ve seksen öğrenciye ihtiyaçları doğrultusunda yardımda bulunmuştur.
- Gerze Türk Ocağı, on öğrenciye okuma yazma öğretmiş ve 22 yetim ve şehit çocuğun giyinme ihtiyaçlarını karşılamıştır.
- Nevşehir Türk Ocağı, fakir çocuklara yardımda bulunmuş ve bu çocukları marangozluk, terzilik gibi mesleklere yönlendirmiştir.
- Balıkesir Türk Ocağı, köycülük faaliyetleri doğrultusunda açtığı dispanserlerde ve gezici doktorlar ile hastaları muayene etmiştir.

Türk Ocaklarında konferanslar, “üniversitede görevli müderris, milletvekili, vali, öğretmen, doktor, hâkim ve savcı” gibi önemli meslek gruplarına mensup kişiler tarafından verilmiştir. Ayrıca Ocak kürsülerinde Türk kadınları da konferanslar vermiştir. Ocaklarda verilen konferanslar, izleyicilerin yanı sıra basın tarafından da takip edilmiştir²³.

4. Türk Ocaklarının Amaçları

Türk Ocakları'nın amaçları 1912 tarihli Türk Ocakları Nizamnamesi²⁴,nin 2. maddesine göre şöyle belirtilmiştir:

“Cemiyetin maksadı, akvâm-ı İslâmiyyenin bir rûknü mühimmi olan Türklerin millî terbiye ve ilmî, içtimaî, iktisadî seviyelerinin terâkki ve ilâstıyla Türk ırk ve dilinin kemâline çalışmaktır.”

Aynı Nizamnamenin 3. maddesinde, Ocakların bu amaca ulaşmak için nasıl çalışacağı şöyle belirtilmiştir:

“Cemiyet maksadını elde etmek için Türk Ocağı adlı kulüpler açarak dersler, konferanslar, müsamereler tertip, kitap ve risaleler neşr edecek, mektepler açmaya çalışacaktır. Millî serveti korumak ve çoğaltmak için her türlü meslek ve sanat erbâbıyla görüşerek iktisadî ve zirai teşvik ve irşatlarda bulunacak ve bu gibi müesseselerin doğup yaşamasına elinden geldiği kadar yardım edecektir.”

Ocakların bu amaçlarını gerçekleştirirken belirlediği ilke yine 3. maddede ifade edilmiştir:

“Ocak maksadını tahsile çalışırken sırf millî ve içtimaî bir vaziyette kalacak, asla si'yâset ile uğraşmayacak ve hiçbir vakit siyasî fırkalara hâdim bulunmayacaktır.”

²³ İbrahim Karaer, *Türk Ocakları (1912-1931)*, Türk Yurdu Neşriyatı, Ankara 1992, s. 91.

²⁴ Füsun Üstel, *İmparatorluktan Ulus Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul 2004 adlı eserde “Türk Ocağı'nın Nizâmname-i Esas ve Dâhilisi”nin tamamı yer almaktadır.

1912 tarihli Nizamnamede belirtilen esaslar doğrultusunda faaliyette bulunan Türk Ocaklarında dönemin değişen şartları da göz önüne alındığında 1918’de yapılan Türk Ocağı Kongresi’nde Nizamnamede birtakım değişiklikler yapılması gündeme alınmıştır. Bu kongrede Nizamnamede yapılması planlanan değişiklikleri hazırlamak amacıyla oluşturulan Yasa Encümeni’nin hazırlamış olduğu üyelik, gelir ve teşkilat konularındaki düzenlemelerle alakalı maddeler üzerinde pek fazla tartışma olmadan mutabakata varılmıştır. Fakat Yasa Encümeni, 2. maddeyi “*Ocağın maksadı Türklerin harsi birliğine ve medenî kemaline çalışmaktır. Ocağın faaliyet sahası bilhassa Türkiye’dir*” biçiminde hazırlamıştır. Bu düzenleme, Türk Ocaklarının faaliyet sahasını daraltmayı hedeflediğinden dolayı eleştirilmiş ve bu düzenlemeye itirazlar yükselmiştir. Bu konuda Hamdullah Suphi, Anadolu’nun yardıma en çok muhtaç olan yerlerden biri olduğunu ve öncelikle Anadolu’dan işe başlamanın doğru olacağını belirtmiştir. Yasa Encümeni adına konuşan Nüzhet Sabit, büyük Turan idealini muhafaza ettiklerini, fakat yakın gelecekteki gerçekleştirilecek faaliyetlerin Türkiye’ye yönelik olmasının gerekliliğini ifade etmiştir. Halide Edip Adıvar ise büyük Turan ülküsünün gerçekleştirilmesinin zor olduğunu ifade etmiş ve ilk olarak faaliyetlerin Anadolu’ya yönelik olması gerekliliğini vurgulamıştır. Fakat bu sıralarda Çarlık Rusya’sının yıkılmasıyla birlikte, Türk ordusu Kafkaslarda ilerlemiş ve çeşitli Türk bölgelerinden İstanbul’a çeşitli heyetlerin gelip gitmesi gibi nedenlerden dolayı Türk birliğinin sağlanması noktasındaki heyecan, kısmen delegeleri sardığı bir ortamda Hamdullah Suphi’nin önerisi öne çıkmıştır. Sonuç olarak 1918 tarihinde oluşturulacak Nizamnamenin 2. Maddesine “*bilhassa Türkiye*” ibaresi eklenmemiştir Türk Ocaklarının 1912 tarihli Kuruluş Nizamnamesi ve 1918 tarihli Esas Nizamı ile belirtilen amaçlar, Cumhuriyet devrinde düzenlenen kongreler, yayımlanan nizamnameler ve yasalarda da Nizamnamenin temel vurguları bakımından korunmuş diyebiliriz²⁵.

Nizamnamelerde yapılan temel vurgulardan biri, Türk Ocağı’nın Türklerin **kültürel birliği sağlamaları** ve medeni bakımdan en yüksek değere ulaşmaları için çalışacağı yönünde olmuştur. Bir diğer önemli vurgu ise, Ocağın yalnızca toplumsal ve milli konulara eğileceği ve bu doğrultuda siyasetten uzak duracağına yönelik olmuştur.

Türk Ocağı Nizamnamelerinde gerçekleştirilen en büyük değişikliğin 1927 tarihli Türk Ocağı Yasası’nda yapıldığı görülmektedir. Bu yasanın 2. maddesi “*Türk Ocaklarının fiilen iştigal sahası Türkiye Cumhuriyeti hudutları dâhiline münhasırdır.*” olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin sebebi ise, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş esasları ve belirlediği temel ideoloji ve ilkeler ile uyumlu olmasının sağlanmasıdır²⁶. Dikkat çeken bu değişikliğin yapılmasıyla Ocakların faaliyet sahasının Türkiye Cumhuriyeti’nin sınırlarını kapsayacak şekilde sınırlandırıldığı görülmektedir. Yapılan bu sınırlandırmayla, dış

---

²⁵ Yusuf Sarınoy, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004, s. 153-154.

²⁶ Sarınoy, *a.g.e.*, s. 154-155.

Türkler ile ilgilenmemek yönünde değil, Türkiye Cumhuriyeti dışında şubeler açarak faaliyet gösterememek olarak anlaşılması yerinde olacaktır²⁷.

Türk Ocaklarının Türklerde millî bilincin uyandırılmasında etkin rol oynaması devletin ve milletin kaderini belirlemesi bakımından çok önemli bir yere sahiptir. Türk Ocaklarının vatanperver ve milliyetçi bir düşünce ortamı içinde yetişmiş olan ve bu düşünce ortamının etkisi altında kalan asker ve sivil Türk aydınları; millî ruhun oluşmasıyla zaferle sonuçlanan Çanakkale Savaşları ve Milli Mücadele'de önemli rol oynamışlardır. Ocaklarda aşılınmış olan milliyetçilik ruhu, Mondros Mütarekesi'nin karamsar ortamında Müdafaa-i Hukuk hareketinin gelişmesine zemin oluşturmuştur. Türk Ocaklılar hem düşünsel aşamada hem de örgütlenme aşamasında Atatürk'ün yanında yer alıp ona destek olarak etkin olabilmışlerdir. Ocaklar, imparatorluktan ulus devlete geçiş dönemiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında üstlendiği misyon ile Türk siyasî tarihine damga vurmaya başarmıştır. Türk Ocakları, kuruluşu itibarıyla Türk Milletinin ilgi alanına giren siyasî, sosyal, kültürel ve mali konularda düşünce geliştirmeyi benimseyerek Türk Milletinin vicdanının, temel duyarlılıklarının ve beklentilerinin temsilciliğini yapmayı başararak "*millî bir kuruluş*" olma kimliğini kazanmıştır²⁸.

5. Türk Ocakları ve Siyaset İlişkisi

Türk Ocakları, siyasî yaşamın en karışık olduğu dönemde, siyasetin her şeye bulaştığı bir ortamda ortaya çıkmıştır. Kuruluş çalışmalarının yapıldığı sırada 1912 seçimleri gerçekleşmiş, kurulduktan sadece birkaç ay sonrasında ise İTC, beklenmedik bir şekilde muhalefet saflarında yerini almıştır. Çeşitli milliyetçilik çekişmelerinin karşısında Türkçülüğün öncüsü olmak; Türkleri grev yapmaya, yerli malını özendirmeye, millî bilinç kazandırmaya çalışmak siyasetin dışında amaçlar olarak gösterilemezdi²⁹. Böyle bir ortamda Türk Ocaklarının siyasete hiç dâhil olmaması mümkün görünmemekteydi. Ayrıca Ocakların belirlediği amaçların da aslında siyasetin bir parçası olduğu inkâr edilemez.

Türk Ocakları, 1912 yılında yayımladığı Kuruluş Nizamnamesi'nden, 1931 yılında faaliyetlerinin sona erdiği döneme dek günlük siyasetin dışında kalma amacıyla hareket etmiştir. Fakat hem dönemin siyasî ikliminin karmaşık olması hem de devletin, savaşların da etkisiyle çöküş sürecine ilerlediği bir dönemde, Türkçülük düşüncesi kültürel sahadan siyasî sahaya kaymaya başlamıştır. Ocakların, direkt olarak siyasî çalışmalarda bulunmasa da siyasî amaçların gerçekleşmesine zemin hazırlayan çalışmalarda bulunduğu görülmektedir. Ocakların ilk dönemdeki Türkçülük anlayışı, Orta ve Doğu Avrupa milliyetçiliklerine benzer şekilde çok-uluslu bir imparatorluğun içerisinde bulunan hâkim konumdaki unsurun diğer unsurlar karşısında üstünlüğünü vurgulamak şeklinde olduğu görülmektedir. Türk Ocağı'nın savunduğu "*kültür milliyetçiliği*", Birinci Dünya Savaşı döneminde Turancı bir

²⁷ Acar, *a.g.e.*, s. 140.

²⁸ Yusuf Sarımay, "Türk Ocaklarının Kuruluşu ve Misyonu", *Türk Yurdu*, S. 295, (2012), s. 26.

²⁹ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler-İkinci Meşrutiyet Dönemi*, C. I, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s. 437.

politika izleyen iktidara, yani İTC'nin amacına dolaylı da olsa hizmet ettiği söylenebilir. 1913 sonrasında İTC, bütün cemiyetleri kendi kontrolünde tutmak istemesiyle birlikte Türk Ocağı'nın yönetim kadrolarının bir kısmı İTC üyesi kişilerden oluşmuştur. 1918 yılındaki Kongre'de Türk Ocağı'nın faaliyet alanının sınırlarıyla ilgili konuda yaşanan tartışmalar, Turancılık anlayışının kültürel düzeyde de olsa desteklenmesine sebebiyet vermiştir³⁰.

Türk Ocakları, Meşrutiyet dönemi ve Mütareke yıllarında partilerle kurduğu siyasî ilişkiler sayesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına ön ayak olmuş ve Türkçülüğün gelişmesine çok önemli katkılarda bulunmuştur. Bu dönemdeki siyasî ilişkilerin, Türk Ocağı'nı bir siyasî partiye dönüştürme amacıyla kurulmadığı söylenebilir. Böylelikle Ocakların maddi ve manevi anlamda destek görerek hızlı bir şekilde tüm yurttaki örgütlendiği de görülmektedir. Kurduğu siyasî ilişkiler sayesinde hem Ocaklar gelişme göstermiş hem de Ocakların benimsediği Türkçülük düşüncesi hızlı bir şekilde yayılmış ve kitleler tarafından benimsenmeye başlamıştır.

Türk Ocakları'nın Cumhuriyet döneminde iktidar partisiyle uyum sağlayabilmesi ve belirlediği amaçlardan sapmadan hareket edebilmesi, iktidar partilerinin milliyetçilik esasına dayalı bir politika benimsemeleriyle açıklanabilir. Ocakların bu uyumu göstermesi sayesinde her iki dönemde de üye ve şube sayısı bakımından hızla gelişmesinin yanında, devletin desteğiyle bütçesini genişlettiği ve daha etkin çalıştığı dikkat çekmektedir.

Türk Ocaklarının 1924 yılındaki Genel Kongresi'ne katılan 64 delegeden 42'sinin TBMM üyesi olmaları, diğer delegelerin çoğunun da üst düzey memur olmaları, Ocak üyelerinin, Hamdullah Suphi gibi önde gelen isimlerinin bakanlık kademesinde görevlerde olmaları, Ocakların CHF ile arasındaki ilişkinin ne düzeyde olduğunu gösterir niteliktedir. Türk Ocaklarına olan ilginin ve desteğin her geçen gün artmasının sonucunda, Ocaklar ile CHF arasında bir bütünleşme süreci meydana gelmiştir³¹.

1924 yılındaki Genel Kongre'de Ocak Yasası'nda bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden en önemlisi ise üyelik şartları ile ilgili olan madde olmuştur. Söz konusu madde, uzun süren tartışmaların ardından şu şekilde kabul edilmiştir:

*Madde 6- "Neslen Türk olan veya hars dolayısıyla tamamen Türk duygusu ve Türk dileği besleyen ve mâzileriyle Türklüğe bağlı olduklarını ispat etmiş bulunan her kadın ve erkek Türk Ocağı'na aza olabilirler"*³².

Bu madde, Türk Ocaklarının "millet" kavramına bakışını göstermesi açısından oldukça önemli görülmektedir. Ocakların bu maddeyle birlikte "kan ırkçılığı" değil, "hars milliyetçiliği" anlayışını savdukları açık bir şekilde ifade edilmektedir. 1924 yılında Türk Ocakları adına bir diğer önemli gelişme ise Bakanlar Kurulu'nun 117 numaralı kararnameyle Türk Ocağı'nın "kamu yararına çalışır dernek" olduğu kabul edilmiş olmasıdır. 1925 yılında Türk Ocağı İkinci Kongresi'nde, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemâl,

³⁰ Üstel, *a.g.e.*, s. 401-402.

³¹ Yusuf Sarımay, "Türk Ocakları ve Siyaset", *Türk Yurdu Dergisi*, S. 282, (2011), s. 12.

³² Acar, *a.g.e.*, s. 59-60.

Ocak delegelerine hitaben bir konuşma yapmış ve bu konuşmasında, "*Türk Cumhuriyeti'nin inkılâbı Ocaklara istinat etmektedir*" ifadelerini kullanmıştır³³.

Gazi Mustafa Kemâl'in, Türk İnkılâbının Ocaklara dayandığını ifade etmesi, Ocaklara verdiği desteği ve önemi göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca Ocaklara, kamu yararına çalışır dernek statüsünün verilmesi de yine hükümetin desteğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

6. Ayvalık Türk Ocağının Kültürel Birliği Sağlamada Üstlendiği Öncü Rol: Faaliyetler Çerçevesinde Bir Değerlendirme (1923-1931)

Türk Ocakları, Cumhuriyet değerleri ve yaşam biçiminin halk tarafından kabulü noktasında eğitim, kültür, sanat çalışmaları ve düşünce sahasında önemli katkılar sunmuştur³⁴. Çalışmanın bu safhasında Cumhuriyetin ilanı sonrasında yeni Türk Devletinin değerleriyle ahenk içinde olan Türk Ocaklarının üstlendiği kurucu rol, feshedildiği tarih olan 1931'e kadar olan süreçte Ayvalık Türk Ocağı bakımından incelenmektedir.

6.1. Ana Hatlarıyla Ayvalık Tarihi

Ayvalık'ın kuruluş tarihi 1430-1440 yıllarına arasına rast gelmektedir. Ayvalık o dönemde limana hâkim olan bir tepede kuruluydu. Doğu Roma İmparatorluğu'nu sıkıştıran Osmanlı İmparatorluğu, Alibey Adası'nda bir deniz üssü kurmuş ve daha sonra şehre Rumların yerleşmeye başlamasıyla kısa zamanda Rumlar sayısal olarak Türkleri geçmişlerdir. Osmanlı kaynaklarına göre Ayvalık ismine rastlanması ilk defa 1772'de yayınlanan bir ferman ile olmuştur. Bölge, 1789 yılından itibaren gayrimüslim kimselerin yaşadığı bir özerk bölge olmuştur. Bu otonomi, 1821 yılında gerçekleşen Yunan ayaklanmasına kadar devam etmiş, bu ayaklanmanın sonunda Ayvalık boşaltılmış ve 1840 yılında Karesi Sancağı'na bağlanmıştır³⁵.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgale uğradığı dönemde Ayvalık'a özel bir önem verilmiştir. Cunda ve Ayvalık'ı 29 Mayıs 1919'da Yunanlılar işgal etmiştir. 172. Alay Komutanı Kaymakam Ali Bey, İstanbul Hükümeti'nin aldığı kararı yok sayarak işgale karşı koymuştur. Askeri anlamda ilk kurtuluş mücadelesi Ayvalık'ta başlamıştır. 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nda yer alan Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi doğrultusunda, Girit, Makedonya ve Midilli Türkleri ilçeye yerleştirilmiştir. Burhaniye'ye bağlı olan Ayvalık, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra 19 Mayıs 1928'de ilçe olmuştur. İlçenin isminin yabancı ayva anlamına gelen "ayvada" veya beyaz midyeye verilen isim olan "ayvada"dan ya da Midilli adasında olup, Ayvalık anlamına gelmekte olan "Kydonie" köyünden esinlenip bu ismin verildiği kayıtlarda yer almaktadır³⁶.

³³ Acar, *a.g.e.*, s. 60-62.

³⁴ Haluk Ölçekçi, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Ocağı'nın Ankara'daki Faaliyetleri ve Kapatılması Meselesi", *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, Yıl. 2-S. 4, (2020), s. 684.

³⁵ Ayvalık, (28 Ocak 2023), <http://www.balikesir.gov.tr/ayvalik>.

³⁶ Ayvalık, (28 Ocak 2023), <http://www.balikesir.gov.tr/>

Milli Mücadelenin hemen ardından kurulan Cumhuriyet ile çoğunluğun Müslümanlardan oluştuğu türdeş bir topluluğun oluştuğu görülmektedir. Fakat bu nüfusun millet çatısı altında bir araya gelmesinin kolaylıkla ve çabuk bir şekilde gerçekleşmediği söylenebilir. Ayvalık nüfusunun Cumhuriyet'in kurulmasının ardından yapılan mübadeleyle oluşmuş olsa da Adalılar ve Giritlilerin kendi aralarında farklı köylere ayrıldığı görülmektedir³⁷.

6.2. Ayvalık Türk Ocağı Şubesinin Açılışı

Ayvalık Türk Ocağı, 1923 yılının Ocak ayında Türk Ocaklarının yeni bir şubesi olarak açılmıştır³⁸. Ayvalık Türk Ocağı'na bedeli karşılığında olmak üzere bir bina tahsis edilmiştir³⁹. Ayvalık Türk Ocağı, Mütareke döneminin sonrasında ilk açılan şubelerden biri olmuştur. 10 Ekim 1924'de toplanan Ayvalık Türk Ocağı, yapılan kongrede İdare Heyeti⁴⁰ seçimini de gerçekleştirmiştir.

Tablo 3: İdare Heyeti

Başkan:	Dr. Fâzıl Doğan
Kâtip:	Hilmi İsmail
Sayman:	Nâmık Hulûsi
Murahhas:	Sâdık Hâlid

Öğretmen, doktor, eczacı, memur, subay vb. meslek mensupları ile yerel halktan kimselerin, hem fikrî bakımdan hem de bu fikirlerin gerçekleştirilmesinde Ocaklara çok önemli destekleri olduğu görülmektedir. Daha önce birçok kez Türk Ocağı yönetim kurulu üyeliği yapmış olan Dr. Fazıl Doğan ve Sadık Halit Bey, Ayvalık CHF yönetim kurulu üyesi olmaları nedeniyle yönetim ve Ayvalık Türk Ocağı arasındaki koordinasyonun sağlanması noktasında çaba sarf etmişlerdir. Türk Ocaklarının düzenlediği müsamere, konferans, kurs, piyango çekilişi gibi çeşitli etkinliklere Ayvalık halkı da katılarak, Ocağa desteklerini göstermiştir⁴¹.

6.3. Ayvalık Türk Ocağı'nın Yaygın ve Örgün Eğitime Yönelik Faaliyetleri

Ocak faaliyetleri öncesinde Ayvalık'ta bulunan eğitim kurumları, nicelik ve nitelik olarak ihtiyaçları karşılayamayacak kadar yetersiz durumdaydı. Ayvalık'ın merkezinde bir ortaokul, dört ilkokul ve yalnızca iki köyde beş sınıflı okul bulunuyordu. Yoksul ailelerin

³⁷ Serap Taşdemir, "Halkevlerinin Taşradaki Yansımalarına Bir Örnek: Ayvalık Halkevi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c. 17-S. 34, (2017), s. 218.

³⁸ Tuncer-Hacaloğlu-Memişoğlu, *a.g.e.*, s. 89.

³⁹ Karaer, *a.g.e.*, s. 24-25.

⁴⁰ Tuncer-Hacaloğlu-Memişoğlu, *a.g.e.*, s. 121.

⁴¹ Serap Taşdemir, "Ayvalık Türk Ocağı ve Etkinlikleri", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 28, (2010-Güz), s. 345.

çocuklarını ortaokula bile gönderemediği dönemde, eğitimlerini sürdürebilmek amacıyla ilçeden ayrılanlar Ayvalık'a dönmemiş ve ilçede yaşlı ve genç tüketici nüfus kalmıştı⁴².

Ayvalık Türk Ocağı bünyesinde, Kasım 1923'de açtığı gece derslerinde, sağlıktan ziraate, ticaretten muhasebeye, hukuktan musikiye birçok farklı konuda ders verildiği görülmektedir. Ocağın, 1 Ekim 1924'ten sonra serbest gece dersleri açtığı ve Türk Ocağı üyesi olan doktorların ücretsiz olarak hastaları muayene ettiği kaydedilmektedir. 7 Ekim 1924'te ise musiki müsameresinin düzenlenmesi dikkat çekmektedir⁴³.

Türk Ocaklarının yaygın eğitimin yanında örgün eğitime yönelik de çalışmalar yapmıştır. Ocakların bu yöndeki faaliyetlerini Ayvalık Türk Ocağı da ilkokul, ortaokul ve ticaret okulu açarak devam ettirmiştir. Açılan bu eğitim kurumlarının inşaat, donanım vb. giderlerini Türk Ocakları karşılamıştır. Ocaklar, öğretmenlerin ücretlerini karşılarken, öğrencilerin de aynı tip kıyafet giymeleri noktasında da destekte bulunmuşlardır. Ocakların düzenlemiş olduğu konser, müsamere gibi çeşitli etkinliklerden elde edilen gelirler, okulun inşaatı ve yoksul ve kimsesiz olan öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılmıştır⁴⁴.

Görsel 1: Ayvalık Ortamektebi⁴⁵

Türk Ocağı ilkeleri göz önüne alındığında, okuma salonlarının ve kütüphanelerin vatandaşın ulaşımına açık olduğu, kütüphanelerin geliştirilmesi gayesiyle farklı tercihlerin de değerlendirmeye alındığı, koleksiyonun sadece kitaplarla sınırlı olmadığı dikkati çeker. Bilhassa görsel ve işitsel koleksiyonların geliştirilerek, koleksiyonlardan Ocağın çalışmalarında yararlanılması, kaynakların ödünç verilmesi gibi işlemlerde birtakım ilkeler belirlenerek o doğrultuda hareket edilmesi, Türk Ocaklarının merkez binasında Türkoloji ile

⁴² Taşdemir, *a.g.m.*, s. 220.

⁴³ Tuncer-Hacaloğlu-Memişoğlu, *a.g.e.*, s. 104-121.

⁴⁴ Karaer, *a.g.e.*, s. 114.

⁴⁵ Nilgün Keskin Koleksiyonu, Ayvalık 2009'dan aktaran: Serap Taşdemir, "Tek Parti Döneminde Ayvalık'ta Eğitim Faaliyetleri (1923-1950)", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, c. 7-S. 2, (Haziran 2010), s. 235.

alakalı yerli ve yabancı eserlerin bulunduğu bir ihtisas kütüphanesi kurulması gibi amaçlar öne çıkmaktadır⁴⁶.

1925-1926 ders döneminde, Ayvalık'ta ilkokul eğitimine devam eden öğrenci sayısı, okul sayısı ve 1927 nüfus sayımı verileri dikkate alındığında öğrenci sayısının çok fazla olduğu görülmektedir. Ayvalık'ta ilköğretim eğitimi toplamda 6 okulda bulunan 30 derslikte verilirken, öğrenci sayısı 1339 olarak kaydedilmiştir. Bu durumda derslik başına düşen öğrenci sayısının Ayvalık'ta 44 olarak kayda geçmesi, öğrencilerin kalabalık sınıflarda eğitim gördüğü ve okul ihtiyacının olduğu görülmektedir. İhsaiyat Mecmuası verilerine göre, 1925-1926 ders döneminde Balıkesir ve ilçelerinde bulunan özel okulların kütüphane bakımından yetersiz oldukları görülmektedir. Ayvalık Türk Ocağı Öksüz Yurdu'nun idarecileri de okulun bir kütüphanesi olmadığını dile getirmişlerdir. Ayrıca bu dönemde Öksüz Yurdu'na hükümetin herhangi bir yardımının olmadığı ifade edilmektedir⁴⁷.

1925 yılında Ayvalık Türk Ocağı, iyi bir kütüphanenin kurulabilmesi için çalışmalara başladığını bildirmiştir. 1925 Kurultay'ında ise İsmet İnönü, Türk Ocaklarının gereksinimlerinin karşılanacağını ifade etmiştir. Bu tarihten sonra Ocalara yapılan devlet yardımlarının arttığı dikkate çekilmektedir⁴⁸.

6.4. Milli Mücadele Neferlerinin Emaneti Öksüz Evlatlara Yönelik Büyük Hizmet: Ayvalık Türk Ocağı ve Öksüzler Yurdu/Öksüzler Mektebi

Dönemin Eğitim Bakanlığı verilerine göre 1925-1926 ders döneminde yurt genelinde faaliyette olan toplamda 43 Türk özel okulu vardı. Bu okullardan 5'i Balıkesir ilinde faaliyet gösterirken, bunlardan biri de Ayvalık'ta kurulan Ayvalık Türk Ocağı Öksüz Yurdu⁴⁹ olarak gösterilmektedir.

Ayvalık Türk Ocağı, eğitimlerini tamamlayamayan öğrencilere sağlık, ekonomi vb. birçok farklı konuda dersler vermiş, eğitimlerini tamamlayabilmeleri amacıyla Muallimler Birliği ile işbirliği yaparak Ayvalık'ta üç halk dershanesinin açılmasına büyük katkıda bulunmuştur. Türk Ocakları'nın 1925'de düzenlenen kongresinde “Öksüzler Yurdu” kurulması kararı alınmıştır. 1926 tarihli Türk Ocakları Mesai Raporu'nda, “Öksüzler Mektebi” kurulduğu bilgisi yer almıştır. Yirmi öğrenci yatılı olmak üzere toplamda altmış öğrencinin eğitim aldığı Öksüzler Mektebi'nde, bir müdür, bir öğretmen ve bir idare memuru görev yapmıştır⁵⁰. Dr. Fazıl Doğan, “Ayvalık Türk Ocağı Öksüz Yurdu Sanat Mektebi” isimli ilkokulu kurmuştur⁵¹.

⁴⁶ İbrahim Karaer, “Türk Ocağı Kütüphaneleri (1912-1931)”, *Türk Kütüphaneciliği*, c. 4-S. 2, (1990), s. 56-57.

⁴⁷ M. Serhan Yücel, “Maarif Vekâleti İhsaiyat Mecmuasına Göre 1925-1926 Ders Senesinde Balıkesir Hususi Mektepleri”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl/Vol. 3-Prof. Dr. Azmi Özcan Öğrencileri Özel Sayısı, (2018), s. 522.)

⁴⁸ Tuncer-Hacaloğlu-Memişoğlu, *a.g.e.*, s. 167.

⁴⁹ M. Serhan Yücel, “Maarif Vekâleti İhsaiyat Mecmuasına Göre 1925-1926 Ders Senesinde Balıkesir Hususi Mektepleri”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl/Vol. 3-Prof. Dr. Azmi Özcan Öğrencileri Özel Sayısı, (2018), s. 511-512.

⁵⁰ Tuncer-Hacaloğlu-Memişoğlu, *a.g.e.*, s. 170.

⁵¹ Ahmet Yorulmaz, *Ayvalık'ı Gezerken*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 106.

Öksüzler Yurdu, resmen 11 Ocak 1926 tarihinde açılmış olup, yurdun açılışına Kaymakam Ragıp Bey, Belediye Başkanı ve onun heyetinin yanı sıra Ayvalıklı vatandaşlar da katılım sağlamışlardır. Türk Ocağı başkanı Dr. Fazıl Doğan bir konuşma yapmış ve ardından Mektep Müdürü Osman Bey'in çaldığı keman eşliğinde öğrenciler marş ve şarkılar söylemişlerdir⁵².

Görsel 2: Ayvalık Türk Ocağı Öksüz Yurdu ve Yatılı Mektebi⁵³

Öksüzler Mektebi; kimsesiz, yetim ve yoksul durumdaki çocukların yararlanması amacıyla kurulmuştur. Bu okulda eğitim gören çocuklara marangozluk, terzilik ve demircilik mesleklerini öğretmek amaçlanmıştır. Yatılı olmayan diğer yoksul öğrencilere de öğle yemeği verilerek destek olunmuştur⁵⁴.

Ayvalık halkının her kesiminden insan, Öksüzler Yurdu'nun gelişerek varlığını devam ettirmesi için tüm imkânlarını kullanarak destek olmuştur. Ayvalık Türk Ocağı'nın eğitim konusunda yaptığı çalışmalar arasında Öksüz Yurdu Sanat Mektebi'nin çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Savaşların ardından yardıma ihtiyaç duyan çocukların bu okulda barınabilmeleri ve meslek sahibi olarak bu okuldan mezun olarak yaşam daha kolay uyum sağlayabilmeleri mümkün olmuştur⁵⁵. Bu okuldan mezun olan öğrencilerin ortaokul düzeyinde eğitim alabilmeleri amacıyla 1929'da, Türk Ocağı Yönetim Kurulu kararı ve Milli Eğitim Bakanlığı izni ile "Ayvalık Türk Ocağı Muhtelit İkmal (karma tamamlama) Mektebi" kurulmuştur⁵⁶.

6.5. Ayvalık Türk Ocağının Güçlü Hava Kuvvetleri Oluşturma Hedefine İlişkin Örnek Faaliyeti: Güzel Ayvalık Uçağı

⁵² Taşdemir, *a.g.m.*, s. 228.

⁵³ Gaye Kazancıgil Albümü, İstanbul 2010'dan aktaran: Serap Taşdemir, *a.g.m.*, s. 227.

⁵⁴ Yorulmaz, *a.g.e.*, s. 106.

⁵⁵ Taşdemir, *a.g.m.*, s. 227-229.

⁵⁶ Yorulmaz, *a.g.e.*, s. 106.

Ayvalık Türk Ocağı, Ayvalık adına alınacak olan "Güzel Ayvalık" uçağı ile ilgili toplantı, gösteri gibi çeşitli etkinliklere kapılarını açmıştır⁵⁷. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra sağlanan barış ortamının güvence altına alınması amacıyla, hava kuvvetlerinin güçlendirilmesine yönelik başlatılmış olan "*Güçlü Bir Hava Kuvveti Meydana Getirme*" kampanyasına Türk halkının büyük ilgi göstermesiyle, 1925 ile 1938 seneleri arasında günümüzün modern ve güçlü havacılığın temelini atan 331 adet uçak kazandırılarak önemli bir adım atılmıştır. Bu kampanyaya katılım sağlayan Ayvalık halkı, "Güzel Ayvalık Tayyaresi"nin alınmasına büyük katkıda bulunmuştur⁵⁸. Ayvalık halkı bu uçağın alınması için 50 bin liraya yakın bağışta bulunmuş ve uçak nihayetinde alınmıştır. Alınan uçağın 12 Ocak 1928'de Ayvalık'a getirileceği haberi, Ayvalık'ta coşkuyla karşılanmıştır⁵⁹.

Türk Tayyare Cemiyeti Başkanı Cevat Abbas Bey'in Ayvalık'ta da cemiyetin bir şubasını açma arzusu, Türk Ocakları Genel Başkanı Hamdullah Suphi Bey'in de Ayvalık'ta böyle bir cemiyetin şubasının kurulmasına sıcak bakması ve desteklerini bildirmesi üzerine, Türk Ocağı'nın öncülüğünde Ayvalık Tayyare Cemiyeti 1925'de kurulmuştur. Cemiyete yönelik yapılan yardım haberlerinin duyurulması üzerine gelir sağlamak amacıyla genel merkez tarafından düzenlenen piyango çekilişlerine Ayvalık Tayyare Cemiyeti de katılmıştır⁶⁰.

Tayyare Piyangosu, Türk Milletinin mevcudiyeti ve birliği için önemli bir yere sahip olmuştur. Türk halkı da bu türdeki etkinliklere katılmaktan çekinmemiş, Türk havacılığına az da olsa destekte bulunabilmek için elinden geleni yapma gayretini göstermiştir. Cevat Abbas Bey, Tayyare Cemiyeti'nin ve tayyareciliğin vatan ve millet için son derece önemli olduğunun altını çizirken, halkın tayyare piyangosuna göstermiş olduğu ilgi karşısında memnuniyetini de ifade etmiştir⁶¹.

6.6. Ayvalık Türk Ocağının Köycülük, Sağlık ve Spora Yönelik Faaliyetleri

Ayvalık Türk Ocağı, köycülük çalışmalarını ve bu doğrultuda yürüttüğü faaliyetleri her geçen gün genişletmiş, yaymaya çalışmıştır⁶².

Türk Ocağı üyeliği için henüz yaş şartını sağlayamayan gençlerin zihnen ve bedenen kuvvetlendirmek amacıyla Ocak bünyesinde kurulan Türk Gücü Derneği, kısa bir zamanda yurdun çeşitli yerlerinde şubeler açmıştır. Günümüzde de hâlâ varlığını devam ettiren Ayvalık Gücü, Ocakların ilk dönemine ait anıları barındırmaktadır. Türk Ocakları, meslek kursları ve yabancı dil kursları açmak gibi çeşitli sosyal alandaki faaliyetlerinin yanında okullar açmak

⁵⁷ Taşdemir, *a.g.m.*, s. 360.

⁵⁸ Serap Taşdemir, "Ayvalık Halkının Türk Tayyare Cemiyeti'ne Desteği: Güzel Ayvalık Tayyaresi", *CTAD*, Yıl 6-S. 11, (Bahar 2010), s. 66.

⁵⁹ Hasan Pulur, (30 Mart 2011), Güzel Ayvalık Uçağı, *Milliyet*, (28 Ocak 2023), <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/hasan-pulur/guzel-ayvalik-ucagi-1370749>)

⁶⁰ Serap Taşdemir, *a.g.m.*, s. 68.

⁶¹ Canan Çetinkaya-Kadir Kasalak, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Piyangoculuk", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 2-S. 5, (Aralık 2015), s. 470-471.

⁶² Ümit Turan, *Türk Ocakları 1926 Senesi Kurultayı Zabıtları'nın Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak 2020, s.67.

gibi önemli bir görevi de üstlenmiştir. Bu doğrultuda Ayvalık Türk Ocağı, Ayvalık Ticaret Lisesi'ni 1927'de açmıştır⁶³.

1930 yılındaki aylık Ocak haberlerinde, Ayvalık Türk Ocağı'nın en başarılı Ocaklardan biri olduğu ifade edilmiştir. Ocağın birkaç yıl önce açtığı orta mektebini başarıyla sürdürdüğü, Ocağın güzel bir dispansere ve Ayvalık İdman Yurdu adında aktif bir spor teşkilâtına sahip olduğu bilgilerine yer verilmiştir⁶⁴.

Medya Ayvalık gazetesinin haberinde, ilk defa 1926'da Ayvalık İdman Yurdu futbol takımıyla başlanan dostluk müsabakalarını seneler içerisinde babalarının, günümüzdeyse torunlarının devam ettirdiği Pallasviakos futbol kulübünün Ayvalık'a gelerek bu geleneğin devam ettirildiğine yer verilmiştir. Pallasviakos Kulübü Onursal Başkanı Yorgos Ampelikiotis, "Bu dostluk maçlarımızın başladığı 1926 yılında, Ayvalık'ta futbol takımı olarak Türk Ocağı İdman Yurdu ve adı daha sonra değişen Altınordu Spor Kulübü ve Ayvalık İşçiler Spor Kulübü vardı" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur⁶⁵.

SONUÇ

Kuruluş çalışmaları İkinci Meşrutiyet döneminde 190 Askeri Tıbbiye öğrencisince başlatılan Türk Ocakları'nın, 1912 tarihli ilk Nizamnamede belirtilen amaçları; "*İslam dünyasının en güçlü üyesi olarak Türklerin milli terbiye ve ilmi, sosyal, iktisadi gelişiminin ilerlemesi ve Türk ırk ve dilinin yükseltilmesi*"dir.⁶⁶ Nizamnamede kaydedilen bu amaçların Cumhuriyet döneminde de korunduğu dikkati çekmektedir.

Düşman işgaline karşı gösterilen mücadele kabiliyeti, Cumhuriyet'in hemen kuruluşu sonrasında Türk Ocağı çatısı altında aydınlanma ve kültürel birliğin tesis edilmesi yolunda devam ettirilmiştir. Türk Ocaklarının kuruluşu ve örgütlenmesinden başlayarak, Ayvalık Türk Ocağı'nın faaliyetlerinin değerlendirildiği bu çalışmada, "kültürel birliği" tesis etme noktasında üstlenilen öncü rol, çalışmanın temel odak noktası olmaktadır.

Türk Ocakları faaliyet gösterdiği her dönemde millî bilincin kazanılmasında, Türk gençlerinin ve halkının sosyal, kültürel ve birçok bakımdan gelişiminde, Türk inkılâplarının benimsenmesinde, Türkçülük düşüncesinin sistemli bir hale getirilmesinde önemli rol oynamıştır. Ayvalık Türk Ocağı da düzenlediği sosyal ve kültürel faaliyetlerle, bu bilincin yanında, Ayvalıklı olma bilincinin kazandırılması noktasında da önemli çalışmalar yürütmüştür. Dolayısıyla Ayvalık Türk Ocağı, çalışmada açıklanan faaliyetlerle, Cumhuriyet aydınlanmasının kitlelere aktarılmasında öncü rol oynamıştır. Özellikle Milli Mücadele neferlerinin emaneti olan öksüz evlatlarına verilen önem, eşsiz bir uygulama olarak tarafımızdan değerlendirilmiştir.

---

⁶³ Acar, *a.g.e.*, s. 144-145.

⁶⁴ Tuncer-Hacaloğlu-Memişoğlu, *a.g.e.*, s. 353.

⁶⁵ Suat Salgın, (26 Kasım 2022), "Ege'de Suyun İki Yanından Futbol Dostluğu", *Medya Ayvalık*, <https://medyaayvalik.com/2022/11/26/egede-suyun-iki-yanindan-futbol-dostlugu/>, (28 Ocak 2023).

⁶⁶ Şeniz Anbarlı Bozatay, "Türk Milliyetçiliğinin Teşkilatlanmasında Türk Ocaklarının Rolü (1912-1931)", *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, (2018), c. 3-S. 1, s. 132.

1931’de kapatılan Ayvalık Türk Ocağı, Kemal Girgin ve arkadaşlarının gayretleriyle doksan yıl sonra tekrar açılmış ve faaliyetlerine başlamıştır. Tarihçi-Yazar Öğretmen Kemal Girgin, Ayvalık Türk Ocağı’nın Türk milletini sevmek ve yüceltmek idealine bağlı olarak, Türk Ocakları Genel Merkezinin kararıyla 29 Ekim 2021’de kurulduğunu duyurmuştur⁶⁷.

Türkçülük düşüncesinin doğması ve şekillenmesinde önemli görevler üstlenen Türk Ocakları, hem bu amacın gerçekleşmesi hem de kültürel birliğin tesis edilmesi noktasında yeni görevler üstlenerek ve hep olduğu gibi siyasi mülahazalardan uzak durarak, Ocağın yaktığı ateşi devam ettirecektir. Bu minvalde Ayvalık Türk Ocakları da doksan yıllık aradan sonra, meşaleyi yeniden alevlendirebilecektir.

KAYNAKÇA

ACAR, İsmail, “1912’den 2012’ye Türk Ocakları Tarihi-Çalışmaları-Görüşleri”, *Türk Yurdu*, c. 101-S. 295, (Mart 2012), 100-124.

ACAR, İsmail, *Türk Ocakları*, Türk Ocakları Balıkesir Şubesi Yayınları, Balıkesir 2004.

AKÇURA, Yusuf, *Türkçülüğün Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2019.

AKÇURA, Yusuf, *Yeni Türk Devletinin Öncüleri-1928 Yılı Yazıları-*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981.

AKYÜZ, Kenan, “Türk Ocakları”, *Belleten Dergisi*, c. 50-S. 196, (1986), s. 201-228.

ANBARLI BOZATAY, Şeniz, “Türk Milliyetçiliğinin Teşkilatlanmasında Türk Ocaklarının Rolü (1912-1931)”, *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, (2018), c. 3-S. 1, s. 121-135.

Ayvalık, <http://www.balikesir.gov.tr/ayvalik>, (28 Ocak 2023).

Ayvalık Türk Ocağı Yeniden Kuruldu, <https://basakgazetesi.com/haber/ayvalik-turk-ocagi-yeniden-kuruldu-452016.html>, (28.01.2023).

ÇETİNKAYA, Canan-Kadir Kasalak, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Piyangoculuk”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl. 2–S. 5, (Aralık 2015), s. 467-481.

DARENDELİOĞLU, İlhan, *Türkiye’de Milliyetçilik Hareketleri*, Toker Yayınları, İstanbul 1977.

GEORGEON, François, *Osmanlı-Türk Modernleşmesi 1900-1930*, (Çev: Ali Berktaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006.

KARAER, İbrahim, *Türk Ocakları (1912-1931)*, Türk Yurdu Neşriyatı, Ankara 1992.

KARAER, İbrahim, “Türk Ocağı Kütüphaneleri (1912-1931)”, *Türk Kütüphaneciliği*, c. 4-S. 2, (1990), s. 55-59.

---

⁶⁷ Ayvalık Türk Ocağı Yeniden Kuruldu, (28.01.2023), <https://basakgazetesi.com/haber/ayvalik-turk-ocagi-yeniden-kuruldu-452016.html>.

KURNAZ, Şefika, "Millî Mücadele'de Türk Kadını", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. 12-S. 34, (1996), s. 257-268.

ORKUN, Hüseyin Namık, *Türkçülüğün Tarihi*, Kömen Yayınları, Ankara 1977.

ÖLÇEKÇİ, Haluk, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Ocağı'nın Ankara'daki Faaliyetleri ve Kapatılması Meselesi", *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, Yıl. 2-S. 4, (2020), s. 664-690.

PULUR, Hasan, (30 Mart 2011), Güzel Ayvalık Uçağı, Milliyet, <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/hasan-pulur/guzel-ayvalik-ucagi-1370749>, (28 Ocak 2023).

SALGIN, Suat, (26 Kasım 2022), "Ege'de Suyun İki Yanından Futbol Dostluğu", Medya Ayvalık, <https://medyaayvalik.com/2022/11/26/egede-suyun-iki-yanindan-futbol-dostlugu/>, (28 Ocak 2023).

SARINAY, Yusuf, "Türk Ocaklarının Kuruluşu ve İlk Dönem Faaliyetleri", *Türk Yurdu Dergisi*, S. 416, (2022), s. 15-19.

SARINAY, Yusuf, "Türk Ocaklarının Kuruluşu ve Misyonu", *Türk Yurdu*, S. 295, (2012), s. 24-26.

SARINAY, Yusuf, "Türk Ocakları ve Siyaset", *Türk Yurdu Dergisi*, S. 282, (2011), s. 10-16.

SARINAY, Yusuf, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları (1912-1931)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004, s. 153-154.

TAŞDEMİR, Serap, "Halkevlerinin Taşradaki Yansımalarına Bir Örnek: Ayvalık Halkevi" *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c. 17-S. 34, (2017), 215-238.

TAŞDEMİR, Serap, "Tek Parti Döneminde Ayvalık'ta Eğitim Faaliyetleri (1923-1950)", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, c. 7-S. 2, (2010-Haziran), s. 218-241.

TAŞDEMİR, Serap, "Ayvalık Halkının Türk Tayyare Cemiyeti'ne Desteği: Güzel Ayvalık Tayyaresi", *CTAD*, Yıl. 6-S. 11, (2010-Bahar), s. 65-84.

TAŞDEMİR, Serap, "Ayvalık Türk Ocağı ve Etkinlikleri", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 28, (2010-Güz), s. 341-362.

TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler-İkinci Meşrutiyet Dönemi*, C. I, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988.

TUNCER, Hüseyin-Yücel Hacaloğlu-Ragıp Memişoğlu, *Türk Ocakları Tarihi (Açıklamalı Kronoloji)*, C. I, Türk Yurdu Yayınları No: 44, Ankara 1998.

TURAN, Ümit, *Türk Ocakları 1926 Senesi Kurultayı Zabıtları'nın Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak 2020.

Türk Kültür ve Medeniyeti Araştırma Gurubu, “Türk Ocağı”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi: Dün/Bugün/Yarın*, S. 3, (Mayıs 1985), 18-22.

ÜSTEL, Füsün, *İmparatorluktan Ulus Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

YORULMAZ, Ahmet, *Ayvalık'ı Gezerken*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2004.

YÜCEL, M. Serhan, “Maarif Vekâleti İhsaiyat Mecmuasına Göre 1925-1926 Ders Senesinde Balıkesir Hususi Mektepleri”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl/Vol. 3, Prof. Dr. Azmi Özcan Öğrencileri Özel Sayısı, (2018), s. 509-531.

190 Askeri Tıbbiyelinin Mektubu, <https://www.turkocaklari.org.tr/icerik/11/190-askeri-tibbiyelinin-mektubu>, (11.08.2022).